

А. Лотоцький

ІСТОРИЧНІ
ОПОВІДАННЯ

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00533986 (Y)

202/
146
АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ

ІСТОРИЧНІ ОПОВІДАННЯ

Л Ї В І В

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „СВІТ ДИТИНИ“

1 9 3 3.

КАТАЛОГ „ДІТОЧОЇ БІБЛІОТЕКИ“

Сотвікі

55. Франтішек Вольф: При ватрі	30
56. Микита Магир: Пригоди лінивого котика	50
57. Гаїна Орлівна: Золотий черевичок	50
58. Р. Завадович: Казка про царевича Івана	80
59. Василь Атаманюк: Материна сльозинка	60
60. В. Королів-Старий: Вередлива принцеса	50
61. Микола Кокольський: Байки	40
62. П. Волобуїв: Мені 13-тий минало...	40
63. Дід Модест: Дві казки	40
64. Вільгельм Буш: Дядькова пімста	25
65. М. Підгірянка: Зайчик і лисички	20
66. Антін Лотоцький: Покотигорошок	1.00
67. Микола Шугаєвський: Дід-Мороз	80
68. Вільгельм Буш: Бжолі	1.00
69. Антін Лотоцький: Японські казки	40
70. Василь Софронів: Свято Весни	90
71. Марія Загірна: Історія про Галю	50
72. Вільгельм Буш: Стрілець Тріска	25
73. Антін Лотоцький: Лицар Добриня	40
74. Борис Грінченко: Олеся	25
75. Зенон Горницький: Воробець-Молодець	20
76. Пантелеймон Куліш: Чумацькі діти	20
77. Микола Шугаєвський: Весела сопілка	70
78. Іванна Блажкевич: Мила книжечка	70
79. Вільгельм Буш: Хитрий Мехмет	30
80. О. Білоусенко: Лисичка-Сестричка	2.40
81. Марія Пеленська: Святий Миколай	50
82. Вільгельм Буш: Діравий зуб	60
83. О. Білоусенко: Зайчик-Побігайчик	1.20
84. Іванна Блажкевич: Пушистий король	1.25
85. Дмитро Макогон: Святий Миколай	60
86. Авенір Коломиець: Тарасів день	50
87. Н. А. Соловева-Неомелова: У страха великі очі	50
88. Сидір Воробкевич: Безглуздів	1.00
89. Марія Загірна: Василько й Івасик	50
90. М. А. Соловева-Несмелова: Пожалували за пізно	40
91. Святослав Лакуста: Два горбаті	40
92. Микола Шугаєвський: Різдвяна казка	60
93. Вільгельм Буш: Уперте теля	40
94. О. Олесь: Лисичка, котик і півник	40
95. „КАЗКИ 1001 НОЧІ“ — збірка	1.80
96. Вільгельм Буш: Збиточки у ванні	20
97. Микола Шугаєвський: Живі ляльки	90
98. Данель Дефо: Робінзон Крузо	1.80
99. Антін Лотоцький: Ведмедівська попівна	40

ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА
КНИЖЕЧКА: 146.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

13.924.

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ

ІСТОРИЧНІ ОПОВІДАННЯ

(ЗБІРКА)

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Образки виконав Михайло Фартух

5202/
146

Л Ь В І В
НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „СВІТ ДИТИНИ.”
1 9 3 3.

Львівська державна
наукова бібліотека

12.82/146
146.82/146

Ш 9(2)6-8652-4

ВСТУП.

Книжечку, що її маєте в руках, написав Антін Лотоцький, один з перших співробітників видавництва „Світ Дитини“, який від року 1919 постійно працює в ньому, збагачуючи з року на рік своїми творами царину нашої дитячої літератури.

Всі ті оповідання — зібрані тут під одним спільним заголовком: „ІСТОРИЧНІ ОПОВІДАННЯ“ — були вже друковані на сторінках „Світа Дитини“ в роках 1920—1922, отже 10—12 літ тому. Читало їх тоді те покоління, яке нині кінчає високі школи, а то й закладає вже власні родини. Великі виховні цінності, які криються в змісті тих оповідань, а ще більше — попит та того рода лектурою — промовляли за виданням їх окремою книжечкою для науки і розради теперішнього молодого покоління.

Антін Лотоцький належить в нас до тих нечисленних авторів, який пише нескладно а приємно і такою гарною мовою, що його писання — головню оповідання з історичної області — читають всі дуже радо, бо вміє він інтересним змістом та способом зображування історичних подій зацікавити кожного читача.

Тому сподіємося, що й ви, любі читачі й читачки, прочитаєте сю книжечку з приємністю та зацікавленням, бо поруч пізнання нашої давньої минувшини — ви наберете з кожного оповідання

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ
автор „Історичних Оповідань“

тих гарних прикмет духа, що їх мають герої, виведені автором перед вашими очима на сторінках сеї книжечки.

Вас певне дивуватиме відвага й рішучість маленького Ведмежого Вушка, що з нараженням власного життя стає в обороні своєї сестрички та родинної печери перед чужоплемнним грабіжником і не один з вас наслідуватиме в своєму життю ті гарні прикмети маленького хлопчика з перед тисячів літ.

Любов рідної землі, що в її обороні сім синів перемиського князя Святослава віддає своє життя — стане прообразом лицарської чесноти та бадьорим кличем під теперішню пору до сповнення тих заповітів, що їх залишили нам у спадщині довгих століть колишні герої.

А дівчатка Парашка і Марунька?... Вони перед вашими очима стануть немов живі, повні посвяти та обовязковости. Не одній маленькій читачці забеться живіше в грудях серденько, коли читатиме — як то Парашка сміло кидається у небезпечний вир, щоби дати доказ сміливості й відваги... Й не одна читачка прошепоче тихцем: „І я зробилаби так само“!...

Для сільських читачів — Юра, син вдови Купчачки, що жертвує своє життя для ратовання рідної Солотвини перед наскоком Татар — буде гарним приміром до наслідування. Або коваленко Юрчик, що мріє лиш про шаблю і козацьку шапку?... Майже кождий читач найде в тім хлопчику прообраз своїх дитячих, палких мрій і сподівань та охоту віддати себе на службу Вітчині...

Ось ті цінності, які ся книжечка дасть усім тим, що будуть її читати. Тому сподіємося, що прийме її широкий загаль нашої суспільности з вдовolenням, а родичі й виховники постараються про її поширення так, щоби вона могла як слід сповнити своє виховне завдання.

ВИДАВНИЦТВО.

ВЕДМЕЖЕ ВУШКО

(Оповідання з праісторичних часів.)

Як тільки в Тура Сильного та в Лелії Білої народився він, то батько сказав:

— Назвемо його Ведмежим Вушком.

— Чому так? — спитала Лелія Біла.

А Тур Сильний:

— Чи ж ти не бачиш, що в нього праве вухо зівсім, як у ведмедя?

А Лелія Біла на це:

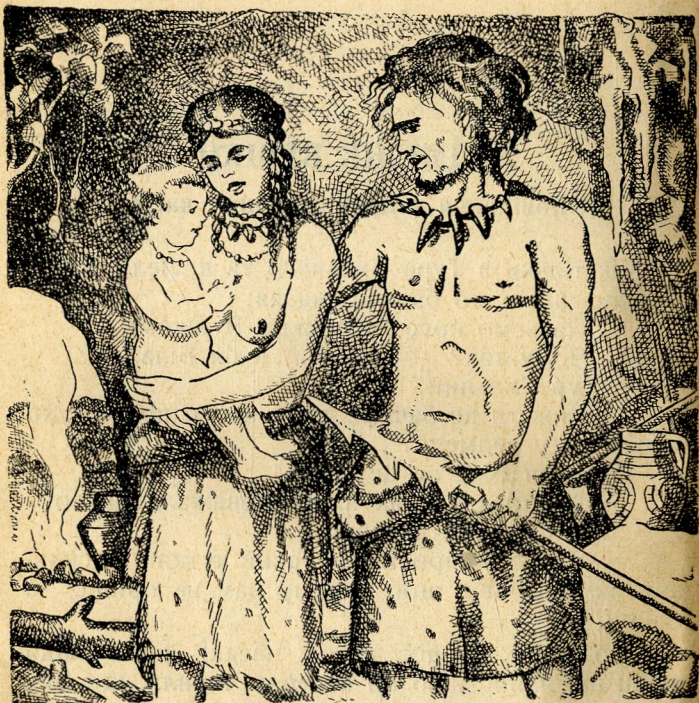
— А справді й як я не завважала цього!...

Тур Сильний даліше:

— І нехай виросте він такий чуткий та сильний як ведмідь, щоб сорому нам не приніс, а славу!

Бо в цих давніх, давніх часах, коли люди жили ще напів дико по печерах, вірили, що імя, яке дадуть дитині, матиме потім чималий вплив на вдачу й життя дитини. Тому звичайно давали хлопцям назви сильних і відважних звірів, а дівчатам назви гарних квітів, от як і нечечка Ведмежого Вушка звалася Лелія Біла.

І ріс собі маленький Ведмеже Вушко в батька та в неньки. Та вони ним не дуже журилися. Не було в них на те часу. Треба було здобувати

прожиток. По густих і непрохідних лісах гаятися треба було за дикими звірями, щоб добути мяса на поживу й шкір на одяги.

Та не такі то були в цих часах ліси, як тепер, і не така ріка Стрий. Ліси були густі та пусті. Дерева в них старезні, бо ніхто їх не рубає. сами падали від старости, хіба буревій ва-

лив і повно було вивертів у лісі. А на перегнутих старих деревах ріс густо молодняк. Такі були праліси! А проміж них, проміж праліси ці, плила з шумом грізна та могутня ріка Стрий...

У такому густому пралісі над рікою Стриєм жив Ведмеже Вушко з батьком та ненькою й зі старшими братами та сестрами й із найменшою сестричкою Калиною Червоною в безпечній печері.

Тепер йому щойно шість літ. Та вже вміє він собі в біді дати раду. Чимало знає він уже. Знає він, які звірі небезпечні та як рятуватися перед ними. Знає, як стежити за дичиною на ловах, знає різні цілющі зела й уміє вже лікуватися ними. І не боявся він нікого й нічого. Все й усюди числив тільки на себе! Був певний, що не пропаде ні з голоду, ні з холоду.

За весь одяг служила йому шкіра, що в ночі була йому за постіль. Мав ще тільки на шиї ожерелля з черепашок і з різнобарвих камінчиків. Дала їх йому найстарша сестра Проліска Весняна.

— Це берегти буде тебе від лихих духів — сказала.

Так вірили тоді.

За все оружжя — мав ломаку з одного кінця говсту, суковату, а з другого з гострим випаленим в огні кінцем. Та вмів уже орудувати цією ломакою, хоч був ще такий маленький.

Вдоволений та щасливий бігав собі Ведмеже Вушко, часом тільки в думці тужив:

— Гей, коби то мені стати дорослим та

кріпким і дужим, як мій батечко й дістати камінний топір, лук і стріли! Коби я міг уже ходити на лови зі старшими...

Та не скоро воно ще буде. Покищо кажуть:

— Ти за малий іще! — й не беруть його.

Надходив важний час, коли то літом день найдовший. Тоді всі дорослі йшли геть у глибину ліса аж до „Великих Скель“, де живе Добрий Дух, опікун їх племені. Того саме й сходилося усе плем'я, щоб поклонитися Великому Духови та просити, щоб не кидав їх зі своєї опіки.

А вони були теж грізніші, як сьогодні, ці скелі в Бубнищі. Жили там у викутих у скелі печерах ворожити, жреці Доброго Духа, які в цей день роздавали святе зілля.

І тепер сказав Тур Сильний:

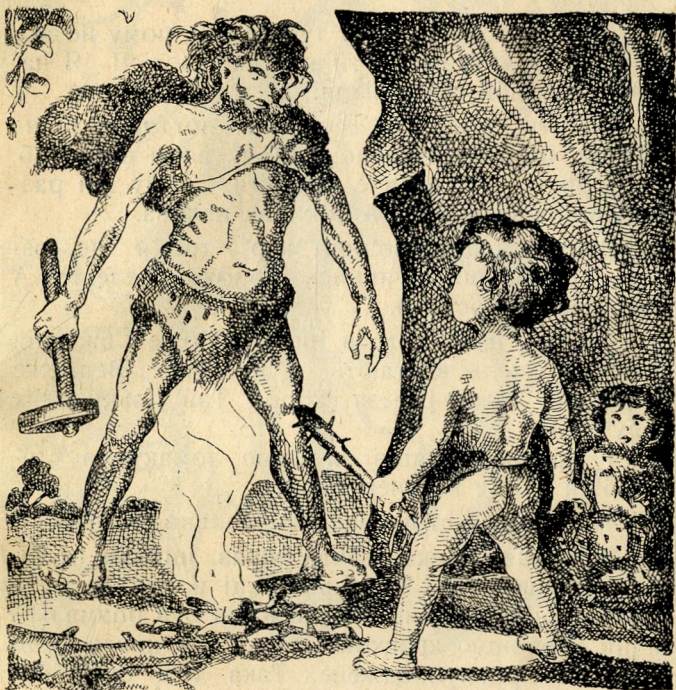
— Усі підемо до Великих Скель, тільки Ведмеже Вушко лишиться доглядати Калини Червоної, щоб їй не сталося що лихого.

Посумнів Ведмеже Вушко, що не піде до Великих Скель, однак не казав нічого, подумав собі тільки:

— Прийде й мій час! І я ходитиму туди до Великого Духа по чародійне зілля! Та покищо треба слухатися батька, щоб не прогнівити Великого Духа.

І пішли всі туди за святим зіллям, що приносить людям щастя й цвите тільки тоді, коли день найдовший.

На відході ще раз сказав батько:

— А вважай, хлопче, доглядай дитинки й колиб була небезпека, оборони її.

Сумний, задуманий сидів Ведмеже Вушко в печері край багаття. Маленька Калина Червона спала спокійно.

Ведмеже Вушко думав:

— Ах, чому я мушу тут сидіти, чому не можу враз із другими бути на святі в лісі! Я напевно діставби святе зілля.

Сидить, думає, на сестричку поглядає та на багаття, щоб не вигасло, бо як воно вигаслоб, ждалоби їх усіх велике нещастя. Тому він раз-ураз поправляє жар та докидає палива.

Вдивився в червоний жар і трохи не заснув. Нараз почув якийсь шорох і шелест. А слух мав він гострий.

— Так, начеб хтось ішов. Може вже від Великих Скель вертають — подумав Ведмеже Вушко. — Та ні! Ще за скоро! Тай тільки одну ходу чути.

І зірвався, хопив за свою ломаку та став біля входу в печеру.

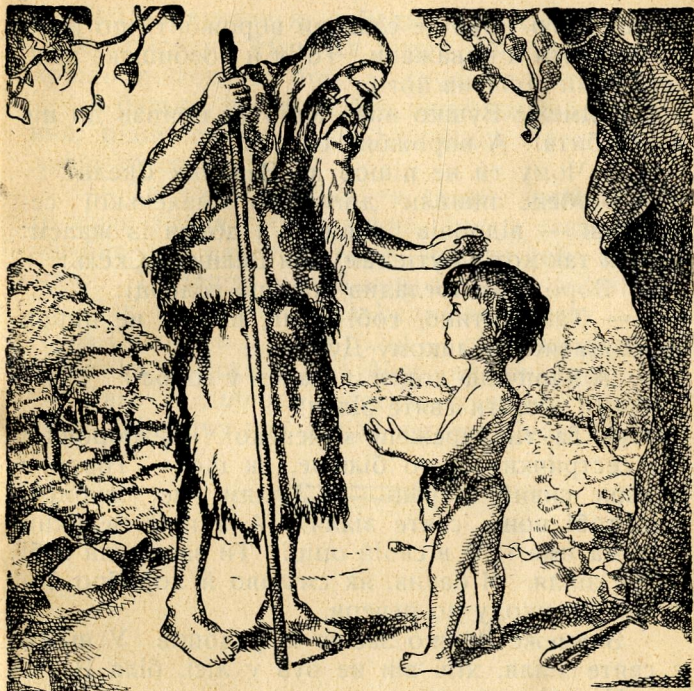
Перед ним стояв великан, сильний як тур.

Ведмеже Вушко пізнав зараз, що він із ворожого племені. В правій руці в дикуна була камяна сокира, а лице й увесь він був розмальований червоною краскою. Волося в нього було довге, та розкуйовджене. Така теж була борода й вусища. Великан кинувся до хлопця й закричав:

— Іди геть! Давай батькове добро! А ні, то вбю тебе!

Ведмеже Вушко тільки на хвилиночку мов задеревів, та скоренько прийшов до себе, отямився; карі його очі запалали тнівом і він грізно підняв ломаку:

— Підеш, а то я...! — закричав.

Розбишака глянув зчудовано на мале хлопця вже й підняв сокиру. Однак у цюж мить почув за собою шелест ходи. Великан трівожно озирнувся й митю пустився на втеки в глибину праліса.

А перед Ведмежим Вушком стояв старець із довгою сивою бородою. Хлопчина відразу

пізнав його. Був це славний ворожбит, що його всі боялися й поважали. Тому й розбишака втік, як тільки побачив його.

Ведмеже Вушко впав ниць та припав до ніг ворожбита. А ворожбит спитав:

— Чому ти не пішов до Великих Скель?

— Мене лишили доглядати маленької сестрички — відповів хлопець і додав із жалем: — А я так хотів бути там біля Великих Скель!

Ворожбит погладив його по головці:

— Так, дитино, тобі жаль, що ти не пішов поклонитися Великому Духови...

А хлопчина додав із жалем у голосі:

— І дістати святе зілля!

— Та ти бережеш маленької, безборонної ще сестрички, а то більше, як що — говорив дальше сивий старець. — Зіллям не журися! Ось тобі воно, святе зілля! А з ним Великий Дух матиме тебе в своїй опіці. Ти заслужив собі на це зілля. Я бачив, як сміливо й хоробро боронив ти входу до печери.

Ведмеже Вушко засіяв із радощів. У нього є святе зілля, хоч він не був у лісі, біля Великих Печер!

Ворожбит погладив його знов по головці й пішов дальше.

Пізно вечером вернув Тур Сильний із родиною зі свята при Великих Скелях. У кожного в руках було святе зілля.

А Ведмеже Вушко радісно:

— І в мене є святе зілля! — тай показав усім, що він дістав від ворожбита.

Всі здивувалися, а Ведмеже Вушко оповів свою пригоду. Ненечка ніжно обняла сінка й кріпко пригорнула його до грудей та поцілувала.

А батько, що доси був такий хмарний і грізний, підійшов до сина, погладив його по голові та сказав:

— Ти добре зробив, ти славно зробив! Святе зілля зіслав тобі Великий Дух, а славний ворожбит, що дав тобі його, зрівняв тебе цим із нами. Ти тепер рівний нам ловець і воїтник.

Так то шестилітний Ведмеже Вушко — син Тура Сильного й Лелії Білої — став лицарем і всі воїтники поважали вже його, як товариша.

Таке то діялося в давню давнину, тисячі й тисячі літ тому назад, над нашою рікою Стриєм.

СІМ КНЯЖИЧІВ-СВЯТОСЛАВИЧІВ

Сім синів у князя Святослава, сім соколів сизих. Хоробрі й сміливі вони. Із малечку вже до невигод лицарських навикли. Зброєю то вам так орудують, що й старшому лицареві не сором.

І чиж диво, що гордиться синами своїми князь Святослав перед кожним. Хто тільки в стольний город Перемишль, в кедриний терем княжий у гості прибуде, за стіл за тисовий із князем Перемишля до пиру засяде, то почує від батька тільки похвалу синів. А про неньку їх, про княгиню Бориславу, вже й не казати. Вони — синочки — радощі її, світ її ясний.

Трьох найстарших синів: Олег, Борис і Ярослав уже й поженилися. Парубочать ще княжичі: Володимир, Ізяслав, Ігор та наймолодший Яромир. Та недовго то вже й їм парубочити. Вже наймолодшому на сімнацятий пішло.

Щасливі батько, ненька, щасливі й сини!

Аж тут де ні взялася чорна хмара й закрила собою сонце радости! То не чорна хмара, то дикі Мадяри! Десь із далека-далека, зі сходу від степів насунули й усе нищать, усе руйнують мов сарана. А проводить їм, кажуть, сміливий та завзятий і лютий хан Арпад. І не має їм стриму,

впину їм не має. Ніхто й ніщо не встоїться перед ними. Сидять на конях без сідел, а жінки їх у телігах скрипучих під шкіряними шатрами.

Не встоявся перед ними деревлянський князь Велко. Здобули Мадяри столицю його Іскоростень. Князь з родиною ледви із життям утік до зятя, до князя Святослава. Вони то принесли не веселу вістку: „Ідуть Мадяри далше наперед, а де вони спиняться — годі знати!“

Не гається князь Святослав. Військо збирає, оборонні городи й засіки військом обставляє, щоб ворога в поході спинити. Та ба! Вихром степовим налинули Мадяри дикі! На щастя не на Перемишль пруть. Ідуть шляхом жорстоких Обрів — видно також за Карпати в Панонію продістатися хочуть. Від князя Галича, від Гремислава, на спіненому коні гонець пригнав.

— Князь мій в тебе підмоги благає, княже ласкавий!

— Дам! — каже князь Святослав — дам підмогу. — Твій-жеж князь, лицарю, цеж рідний батько моїх двох невісток.

І полк що найкращий у похід на відсіч Галичеви посилає.

А обидва зяті князя Гремислава — Олег і Ярослав кажуть батькови:

— Батьку, й нам ялося туди піти!

— А вжеж! — каже батько — і вам туди треба йти...

А княжичі: Володимир, Ізяслав, Ігор та Яромир теж просяться:

13. 924.

Львівська державна
наукова бібліотека

3652.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

— Пустити й нас, батечку, туди!

Знає батько, чого і їх туди тягне...

У князя Галича чотири донечки-красуні.

Усміхнувся батько тай каже:

— Не бороню вам! Ідть!

Тоді й князенко Борис відозвався:

— Коли всі брати туди їдуть, то й я з ними!

— Іди! — каже батько.

І вже полк рушає. Стоїть готовий перед княжим теремом. На борзих конях лицарство у зброї в лискуцій. Мають за вітром прапори, стяги й чілки.

Вийшли батько, мати, синів у дорогу виправляти, вийшли й три невістки чоловіків любих, дорогих прашати. Не плаче батько, не плаче мати, хоч серце в неї рветься в груди — не ялося плакати. Сини на діло на лицарське їдуть, слави добувати, країну рідну захищати. Та не видержали невістки їх. Кинулися ладам своїм любим на шії; обняли — не пускають; рясними слізми зброю їх лицарську зливають...

Ледви видісталися три княжичі з обіймів подруг дорогих і зараз на коні!

Благословить батько, благословить ненька синів на дорогу...

— Слави добувайте, здорові вертайте! — каже батько синам на дорогу: — А кому з вас доля судить за рідну землю головою лягти — тому в народі вічна буде слава.

Тут уже ненька не видержала й заридала. Удалили княжичі свої борзі коні острогами і:

— Прощайте! — крикнули разом
в останнє.

Задудоніла земля під копитами, під кінськими, рушив полк у похід.

Ішли на південь — до Дністра.

— Добре, що небо трохи захмарене — каже князенко Ярослав — а то дуже гаряче булоб і людям і коням у поході.

— Коби тільки дощ не пустився, тоді тяжка булаб дорога! — журился князенко Олег.

Та на дощ не збиралося. Легкий вітерець подував і холодив повітря. Здовж Дністра було доволі осель — то цілі села, то поодинокі хутори. Під полудне замиготів у далі укріплений город.

— Чи це вже Галич? — питає князенко Яромир.

— О ні! Галич куди більший — засміявся князенко Олег — це, Яромирку, Стрий. Він приналежний уже до Галича.

У Стрию ночували. Тут довідалися від стрийського тисяцького Яромира Сильного більше про Мадярів.

— Здається, що пруть вони за Бескид — говорив тисяцький — і щоб не тратити надармо людей, минають укріплені городи. Мабуть і Галич минуть. Ранним ранком рушило військо з княжичами далше в дорогу. На другий день під полудне були вже в Галичі.

Зрадів князь Гремислав, як побачив підмогу й зятів своїх та їх братів.

— До віку буду вдячний батькови вашому за поміч.

На те княжич Ярослав сказав:

— Говорив тисяцький Стрия, що Мадяри оминають укріплені городи.

— В цьому й лихо! Укріплені городи минають, а неукріплені оселі грабують, людей убивають, жінок і дівчат у полон забирають. Треба

нам буде їм десь у Верховині відпір дати. Тисяцький Мирослав Добринич радить укріпити краще Хромогорб і дати там більшу залогу. Я думаю, що так треба буде зробити. Вони напевно туди підуть. А княжич Ярослав:

— Тестю! Позволь, хай наш полк туди піде!

— Добре, — каже князь — хай іде ваш полк, тільки без вас! Ви останете в Галичі!

— О, ні, ні! — закликали на це княжичі в один голос. — Де наш полк — там і ми!

Зраділа княгиня Любослава, жінка князя Гремислава.

— Вітайте, діти мої! — привитала князенків.

А чотири князівні зза плечей неньки виглядають, гарні як зірки на небі. Приглядаються княжичам, а княжичі й собі з князівних очей не відривають. Бачить це батько, бачить це мати й у душі радіють:

— Будемо, дасть Біг, знов весілля справляти...

— Та покищо годі про це думати! — князь говорить до княгині.

— Хочуть усі княжичі враз із дружиною на Хромогорб іти.

А княгиня на це:

— Не пустимо тай уже! Вониж гості наші любі.

Три дні сиділи княжичі в Галичі. Третього дня таки не вдержали їх князь, ні княгиня.

— Де дружина наша, там і ми! — сказали всі рішучо.

Та відїзджали вже женихами. Подала квітку княжичеві Володимиркови — князівна Борислава; княжичеві Ізяславові — князівна Добромира; княжичеві Ігореві — князівна Ольга, а наймолодшому Яромиркови також наймолодша — й також Яромирка. Чиж диво, що невесело було княжичам кидати Галич...

Ледво війська в Хромогорбі розмістилися, як уже гінці принесли вістку:

— Ідуть Мадяри...

А княжичів Святославичів не було тоді в Хромогорбі. Вони відїхали з невеличким відділом доглядати укріплень по той бік ріки Стрия. Добре укріплені вже були Синевідсько, замок Бубнище і замок у Розгірчі. Тепер з поспіхом ставили укріплення по той бік ріки, бо туди йшов шлях і напевно туди будуть іти Мадяри.

Не помилилися. Перейшли Мадяри Дністер понизше Самбора і завернули на схід на город Стрий. Стрий не встоявся їм. І пішли дальше здовж ріки Стрия. Як чорна хмара сунули наперед.

Невеличкий відділ дружини з княжичами та вони не злякалися:

— Спинимо тут Мадярів! — каже найстарший княжич Борис. — А тимчасом наспіє нам підмога з Хромогорба.

— Ба й від князя Ужгороду зза Бескида вже

повинна наспіти підмога — каже княжич Ізяслав — обіцявсяж зараз поспішити.

— А вжеж, що повинен! — докинув княжич Борис. — І інші князі з над Дунаю й з над Тиси повинніб разом тут у Верховині спинити ворога. Тут куди лекше. Там на рівнині вже тяжче буде.

— Ба, між собою воюють! Нема згоди між ними! — замітив на це княжич Борис.

— Так, так! — зітхнув княжич Ярослав — нема згоди! І переможуть їх Мадяри та поневолять і нагаєм вчитимуть слухняности.

Ах, який лютий був Арпад, як почув, що перехід через Верховину загородила горстка лицарів:

— Що, не дадуть нам проходу!? — заревів він. — То силою змусимо їх до цього!

— А можеб перше спробувати переговорів? — радив один із вождів. — Всеж таки шкода наших людей, що впадуть при наступі. А багато їх мусілоб упасти! Укріплення сильні, а наші здобувати укріплень не вміють.

— Спробуємо переговорів! — сказав на це хан Арпад. — І вислали перед укріплення їздця.

— Хан Арпад звертається до вас із проханням, щоб ви перепустили його з військом! Він не хоче тут спинюватися! Йде за Верховину! Пропустіть його, а на завжди станете його друзями! — закликав їздець на весь голос, білим платком на списі вимахуючи.

Та княжичі й слухати цього не хотіли. Князь Галича обіцявся дати поміч князеві Ужгорода,

обіцявся спинити наїздника! І вони мусять додержати слова. Хоч сили в них замалі, та чей до цього часу наспіє якась поміч, як не з Ужгорода, то бодай із недалекого замку на Хромогорбі.

І сказали мадярському їздцеві:

— Ми стоїмо тут для оборони! По наших тілах перейде твій хан за Бескид!

Не було ради. Дав приказ хан до наступу. Гей, завзята завелася боротьба, січа завзята стала. Як ця хмара сарани сунули Мадяри на укріплення й падали, що дальші, від метен із метавок, киданих ізза заборол; від стріл калених, а що ближчі — від списів крицевих. Та це не спинює навали. Одні падають, а другі по їх тілах пруться наперед, бо грімко лунає приказ хана Арпада: „Вперед, вперед!“

І вже рознесла дика орда одну стіну, вже туди розбурханою рікою валить і взяли княжичі і взяла дружина мечі лискучі в руки. Краща смерть лицарська, як соромне життя в неволі! — сказали всі. І заблиснули мечі лискавками в повітрі й упали важко на голови, на ворожі. І багато ворожих голів на двоє розпалося, багато тіл ворожих до долу повалилося. І на хвилину спинилася ворожа навала.

Та тільки на хвилину! Вже в другому місці пробив собі ворог прохід і вливається туди. Скочила частина дружинників там спинювати ворогів. Не сила! Не спинили. І вже ворог із двох боків бе на горстку завзятців.

— Прощайте, батьку, ненько, прощайте, сестрички дорогі, прощайте подруги милі, прощайте суджені кохані! — зітхнув кожен князенко і враз на останній бій подався.

Довго, довго ведеться завзатуща січа, та щораз меншає гурт дружинників довкола княжичів, щораз більше опускають їх сили. А всеж не кидає їх завзяття. Вже княжич Борис повалився

до долу; полинула лицарська душа з цього світа на той! А за ним ідуть княжичі: Олег, Володимир та Ізяслав. Ще тільки трійка їх стоїть на ногах; рукам спочинку не дають, ворожі голови рубають: княжичі Ярослав, Ігор і Яромир. А ворог ще завзятіше напирас. Бачить уже — ще одно зусилля й вільний буде шлях через Бескид у Панонію. І пробили собі шлях! Упали в бою й три

останні княжичі, один на одного, а з ними й остання дружина, як підкошена трава. І зняв шолом хан Арпад тай низько голову схилив над тілами княжичів:

— Честь вам, герої, й слава! Колиб я таких мав лицарів, то весь світ завоювавби.

Постояв хвилину з відкритою головою мадярський хан, а потім зложив шолом назад на голову й меч підняв у гору:

— Вперед! у похід!

Наспіла підмога князенкам із Хромогорбу та запізно... Тільки мертве вже лицарство застали. А над тілами вбитих лицарів гайвороння сиділо, й трупами пирувало. На вид дружинників із криком страшним у гору злетіло.

Сумні станули дружинники над тілами героїв і з пошаною познимали шоломи.

— Поховаємо дружинників, а княжичів відвеземо в Галич — сказав тисяцький Божидар. І викопали глибоку й широку могилу, зложили там тіла дружинників і присипали землею. І камінь поклали на могилі на знак, що тут лежать дружинники.

А тіла княжичів повезли в Галич. Тож то плачу й ридання було, як у ворота княжого терему вїхали вози з неживими княжичами. Зараз пігнав гонець із сумною вісткою у Перемишль.

Ой, плакала ридала мати, плакали сестри, плакали жінки-вдовиці, а батькови старенькому сліз не стало; з великого горя й сплакати не міг. Не міг довго-довго й словечка промовити. Аж на

похоронах (бо тіла княжичів привезли з Галича в Перемишль) сказав:

— Одинока мені потіха, синочки мої, що не посоромили ви лицарської слави, згинули як герої...

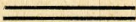
*

*

*

Давно, давно те минуло. І сліду нема, ні з могил сімох князенків, ні з могили лицарів. Та на місци завзятого бою заснував князь Галича город і на памятку, що там згинуло сімох князенків — назвав його Семигинів.

Семигинів тепер уже не город, тільки село в Стрийщині, на схід від Любинець, за рікою Стриєм. Та живе в народі память, що назва села пішла від сімох княжичів, синів перемиського князя Святослава, що зложили там буйні голови в обороні землі рідної.

ПАРАШКА

Князь Червеня — Ростислав, уже від кількох днів у поході. А з ним і його молоденький син, Святополк.

— Нехай заправляється до воєнних трудів, нехай пересвідчиться, що тільки мечем розширить границі своєї держави — говорив князь Ростислав жінці, коли вона серед рясних сліз заклала синові на шию золотий хрестик, висаджений дорогими самоцвітами.

Куди князь рушив походом — ніхто не знав. Так робив він завсіди, коли рушав у похід. А тепер мовчав ще завзятіше. Видно мав важну причину до цього.

Було літо. Сонце пекло й коні дружинників ледви волікли ноги, а й самі дружинники разураз скидали шоломи та втирали піт з чола.

Тож усі аж лекше відітхнули, коли перед ними замаячів густолистий ліс.

Віхали в ліс. Ліс обняв їх милим холодом і в мить усе неначе нових сил набрало. Дружинники оживилися, почувся гомін розмов, а далі то й співи залунали. Здавалося, неначеб і стяги і хоругви, обтерши об густе листя дерев із себе пил, набраний у куряві доріг, веселіше лопотіли.

Спрага ще тільки мучила всіх. Та є ліс, то вже й вода десь буде! І справді... небаром виїхали на простору поляну, а серединою поляни вився, журчав срібнолентий струмок.

Коні заіржали весело й приспішили бігу.

Біля одного місця збився гурток хлопців-пастушків, а між ними ясніли й золоторусі коси вбогенько вдягнутого дівчатка.

Хлопці забавлялися тим, що кидали в потік, усе в одно місце, камінчики то що.

Князь підїхав ближше й спитав:

— А що ви, діти, робите? Пощо ви кидаєте в струмок камінням та воду каламутите?

Діти зразу на вид лицаря в лискучій зброї злякалися й нічого не відповіли, та вкінці найстарший із них сказав:

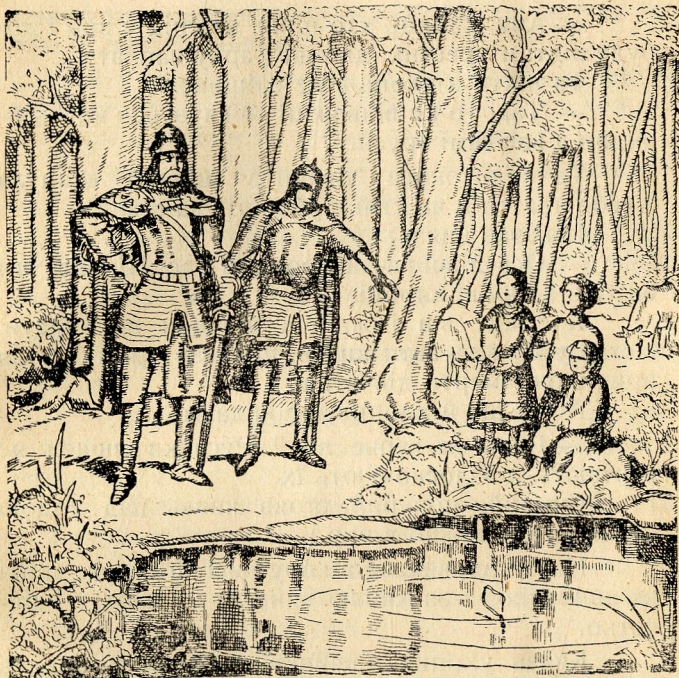
— Ми кидаємо в оце джерело камінці, а русалки викидають їх нам назад.

— Як це видикають назад? — зчудувався князь.

— А от пожди тут хвилинку тай сам побачиш, лицарю! — додав хлопець.

Зацікавлений князь ізсів із коня, а за ним і князенко й оба підступили до дивного місця, де русалки відкидають назад камінці.

Князь побачив, як на піщаному дні струмка булькотіла вода то тут, то там, неначеб нори були. За хвилину вдарила в гору сильна струя води, високо на п'ять до шість стіп і викинула камінці й інше, що хлопці покидали були. Таке повторилося кілька разів.

Тоді князенко, без надуми зняв із себе золотий хрестик і кинув його в воду.

Та ждуть і ждуть. Вода біла в гору вже не раз і не двічі — але золотого хрестика не вернула...

Жаль стало князеві хрестика, бо це була пам'ятка ще від його матери й він сказав до хлопців:

— Ану, хлопці, хто пірне на спід у вир і до-
буде відтам хрестик, дістане гарну заплату.

Та ніхто з хлопців не спішився.

— Такі то ви відважні! — глузував князь —
видно в вас самі труси.

Та золотокоса дівчинка мерщій скинула
з себе плаття й як стій шубовстнула в вир.

І сказав князь:

— Ось дівчина засоромила вас! Шкода, що
ви такі здорові хлопці.

Але жде він і жде, а дівчини не видати.
І став уже жалувати князь, що ізза примхи став
причиною смерти дівчатка.

А тут ще й хлопці доповідають:

— Вона не верне вже! Русалки людей не
вертають, а залоскочують їх.

Сумний, понурий стояв князь над водою
й глядів недвижно в вир.

Нараз вирвалася в гору висока струя, вища
як звичайно, а за хвилю винесла на верх — дів-
чатко.

Князь ухопив дівчинку на руки й поклав
ніжно на мураві. Лежала ошоломлена, а в правій
руці стискала судорожно золотий хрестик.

За хвилю прийшла до себе. Як стій зодяг-
лася та подала князеві хрестик.

Князь став їй дякувати, хвалити її відвагу,
а відтак спитав:

— А що жадаєш за це?

— Нічого, князю! — відповіла дівчина. —
Я не тому пішла в вир, щоб нагороду дістати,

а щоб ти не сміявся, що в нас самі труси, що ніхто не важиться на це.

А я нічого не мала до страчення, за мною ніхто не плакав би, бо я сирота в наймах у чужих.

— А відкіля ти знаєш, що я князь?

Дівчатко глянуло на князя своїми ясноглубими оченятами і сказало:

— Я не тільки знаю, що ти князь, але й знаю, що ти Ростислав, князь Червеня і йдеш війною на свого рідного брата, щоб забрати собі його уділ.

Князь налякано видивився на дівчинку й закликав:

— Дівчино! Що ти за одна?! Відкіля ти знаєш це, що досі не знають навіть мої найблизші люди?!

— І я не знала досі. Але мені сказала там у вирі, в хрустальному теремі, княгиня русалок...

— Що?! Ти бачила там княгиню русалок і її хрустальний терем? Оповідж про все! — прохав князь і присівся на мураві.

А дівчина оповідала:

— Коли я пірнула у вир, сильна струя хопила мене й понесла гень на спід. І аж там я отямилася. Довкола мене сиділи русалки, а одна з них мала на голові золотий вінець із самоцвітами, куди кращими, як у цьому твоєму хрестикі. А довкола мене бреніли стіни хрустального терему. Я з дива та жаху не могла промовити й словечка, а княгиня русалок говорила:

— Ти прийшла сюди за хрестиком князя

Червеня, Ростислава. Ось маєш його. Віддай йому і скажи, що його ненька благословила його ним у похід не на рідного брата, не на це, щоб він ішов руйнувати рідну землю, а у похід проти ворогів рідної країни. Скажи князеві, що він і йому подібні, які заводять усобиці в рідній землі, проганяють святу Згоду й братню Любов із неї. що вони найбільші вороги рідного краю. Скажи йому, що цей материн хрест, буде не благословенням, а прокляттям йому, коли він свого меча вживатиме не проти ворогів, в обороні рідної землі — а проти братів своїх. В сій хвили сильна струя знов пірвала мене й викинула в гору.

Князь похилив голову на руки й задумався.

— Дівчино, — спитав по хвили, — як тебе зовуть?

— Парашка! — відповіло дівча й сміло глянуло князеві в очі.

А князь глядів мов причарований на неї, на її струнку стать, на розплетені золоторусі коси, що вогкі ще з води важко спливали по плечах.

— Парашко, — спитав князь, — поїдеш зі мною на мій терем за товаришку моїм дітям?

— Поїду, — відповіло дівча без надуми, — та перше ще мушу погнати назад худібку моїм господарям.

— Поженеш, а ми за тобою поїдемо.

А дружині видав князь приказ:

— Вертаємо в Червень!

*

*

*

Князь Ростислав вернув у Червень і від цієї хвилини не вживав уже свого меча інакше, тільки проти ворогів рідної землі, в її обороні.

І запанували в краю Згода, Любов і Праця, а з ними Добробут і Щастя.

А дівчина Парашка виховувалася на княжих теремах і стала потім любою подругою князя Святослава Ростиславича, який із самої любови до неї теж не вживав свого меча інакше, як тільки на оборону рідної землі. І народ благословив добру княгиню, що все їй усюди спішила йому з помічю.

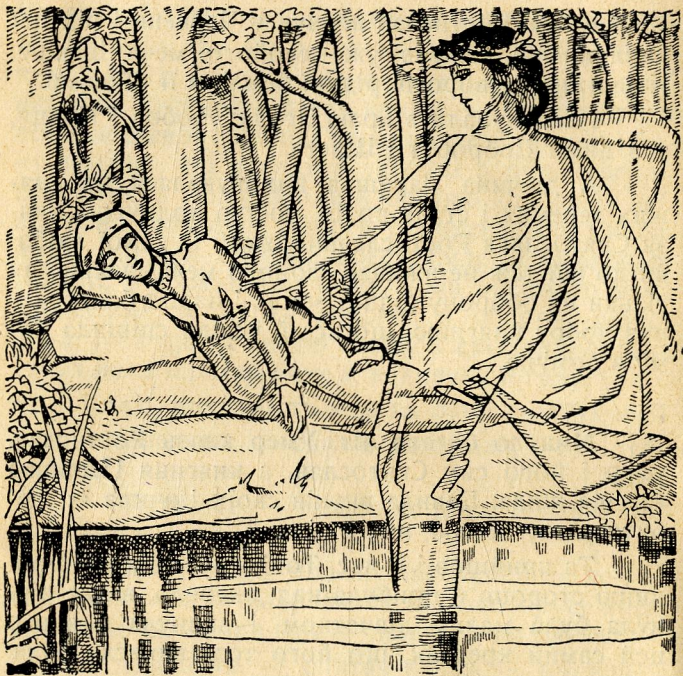
Минуло багато літ. Умер князь Ростислав, умер і його син Святослав, а княгиня Парашка все ще жила. Бавила внуків своїх і вчила їх любити рідну землю, нарід рідний.

Та прийшов і її час. Тоді вона поїхала в рідні сторони й прибула над джерело, в яке пірнула була малим дівчатком, і вкинула в нього цей самий хрестик, що його тоді винесла була.

— Коли русалки вернуть його — сказала собі — то мої нащадки житимуть у згоді й сильна й богата буде моя рідна земля. А коли не вернуть — Незгода і Горе запанують.

І ждала, ждала... та даремно! Хрестик пропав на все. Прибита горем сіла вона біля джерела й заснула з умучення.

І сниться їй: Підходить до неї ця сама княгиня русалок і каже:

— Не журися! Не журися, хоч Горе й Недо-
ля запанує в твоїй землі, князі усобицями зни-
щать її, упаде Червень, упадуть і всі червенські
й усі інші города по всій Україні, чужинці запану-
ють в ній — та ти не журися. Прийде час, що
всі пізнають свої хиби й від дитини любитимуть
Згоду і Труд, а тоді Україна встане вільна й буде

сильна й могутня. Тоді прийдуть тут провідники народу й я віддам їм цей самоцвітний хрестик.

Княгиня Парашка збудилася й покріплена дивним сном вернула у Червень. І небаром померла там. Внуки справили їй величавий похорон, а народ плакав по ній, як по рідній матері.

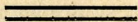
Минуло багато, багато літ від того часу. Цілі століття! І спадали Горе й Недоля на Україну — одно за одним. Князі заводили між собою усобиці, упав Червень, упали й інші червенські городи. Незгода побила нарід. Вороги зраділи і запанували над народом нашим. Нарід важко проклинав князів за усобиці, за руїну. За проклонами забув і добрі діла Ростислава й його сина Святополка, забув так, що й літописи про них не тямлять. Та не забув доброї княгині Парашки!

Память про неї, про її жерело, живе й досі в народі.

А є це жерело в Яворівщині, в лісах, три кілометри на схід від села Скла.

І доси викидає воно назад усе, що вкинути в нього, та доси ще не викинуло золотого, самоцвітного хреста князя Ростислава, що його вкинула там княгиня Парашка перед своєю смертю.

Та прийде час, що викине! Вірте, діти, в це! Однак тямте, що це станеться тільки тоді, коли між нами запанує Згода й братня Любов.

ПАСТУШКА МАРУНЬКА

Галицький король Данило, з сином Львом, повертав з походу на Ятвягів¹).

Щасливий та вдоволений удатним походом вертався король Данило. Присмирив Ятвягів раз на все. Не зважались вони вже трівожити меж його держави. Та ще більше вдоволений був король Данило тим, що син його Лев так по геройськи списався в бою. Оповідав йому про це дворецький Андрій:

— Почув королевич Лев, що ятвязький старшина Стейкинт збудував собі засік у лісі й скрився там зі своїми людьми, тай каже до своїх комонників: „А підемо туди та вигонимо медведя із його гаври!“ Як підходили ми вже під засік, несподівано з криком вискочили відтам Ятвяги й кинулися на дружину королевича. Дружинники, стрівожені великим числом Ятвягів, завернули. Та королевич зіскочив із коня й сам один бився з Ятвягами. Він пробив копієм Стейкинтів щит. Не міг уже Стейкинт захищатися

¹) Ятвяги — поганський нарід, споріднений з Литвинами, замешкував нинішнє Полісся і нападав на Україну. Король Данило розбив їх зовсім.

й королевич зарубав його мечем. Таксамо вбиз і його брата. На це вже я приспів та завернув дружинників йому на поміч!

Втішний та радий був король Данило й гордий zarazом із хорообрости та відваги сина.

Вже другий день були в поворотному поході. Сонце припікало й дружинники дуже зраділи, як віхали в густий буковий ліс. Князь Данило каже:

— Як дійдемо до якоїсь оселі, там і на нічліг станемо.

— Ледви, чи найдемо тут яку оселю. Тут самі ліси.

Та нараз ліс скінчився, а перед ними просла-лася чимала долина. Тут у високій траві паслася худоба. Із другого кінця долини нісся веселий спів.

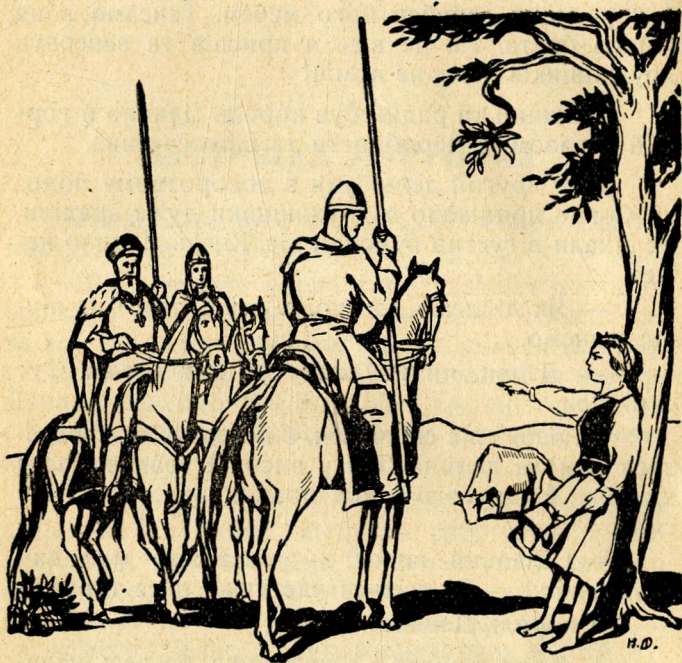
— Дівочий голосі! — завважав молодий дружинник. — Значиться пастушка пасе товар.

А король Данило:

— Коли є товар і є пастушка, то десь недалеко буде й оселя.

І пішли туди, відкіля нісся спів. На узліссі стояла молода може п'ятнадцятилітня дівчина сперта на граба й співала. Як побачила військо, стрівожилася й у першій хвилі хотіла тікати, та зараз отямилася.

— Гей дівчино, чи далеко відсіля до оселі, де ти живеш? — спитав дворецький.

А дівчина показала рукою:

— Ось тамечки, де ці дві гори. Бачите он-де — одна біла піскова, а друга лісом поросла. Там під горою є наше село!

— Поведи нас у село! — каже король.

— Якжеж я поведу вас, коли пасу худобу. Пострівайте, аж звечоріє, я пожену худобу в село то й ви поїдете за мною.

— Добре! — каже король. — Попасемо тут наші коні!

І позсідали всі з коней, поскидали з них сідла і пустили коней пастися.

— Тільки не сполоште мені худоби! — сказала дівчина.

— А як сполошимо, то що? — спитав молодий дружинник.

— А що! Не покажу вам дороги в село!

— Овва, то сами найдемо! Видно відсіля обі гори! — дровичся молодий дружинник.

— Гори видно, а села — не знайдете! Воно в ярі в лісі! — відповіла дівчина та не спускала очей із юнака. Тут вмішався дворецький Андрій.

— Ви вже, як бачу, ближче запізнаєтеся! Щастя вам Боже! — сказав зі сміхом.

— О, ні! Ми завзяті вороги одно-одному! Дворецький спитав у дівчини:

— Як тебе зовуть?

— Марунька! — відповіла дівчина й додала сумно:

— Я сирота! Живу в чужих людей!

— Не журися! За сиротою Бог із калитою! — сказав дворецький, якому дівчина все більше й більше подобалася.

— Я не журюся. Бог ласкавий для мене. Мої господарі добрі! А всеж таки, як згадаю покійних батька-неньку, якось так сумно мені! — сказала дівчина й замовкла. А по хвилі сказала голосно:

— Сідлайте коні! Я вже жену товар до дому!

— Посідлали коні, а юнак каже:

— Тепер, Маруню, поможемо тобі зігнати худібку до купи!

— Не треба! — сказала дівчина. — Я тільки крикну: До дому! — то увесь товар гуртом рушить до дому!

— Цікаво! — сказав юнак.

— Цікаво? А от побачите! — і крикнула: — А гей до дому!

І заразісінько вся худоба кинула пастися й збіглася до купи й рушила гурмою в західному напрямі.

Каже юнак до дівчини:

— Сідай, Марунько, до мене на коня, підвезу тебе!

— Е, вже вибачайте! Вашому коневі й так важко! Досить він заліззя несе!

Тут у розмову вмішався дворецький:

— Сідай, як не боїшся, на мого прирученого коня!

— А чогож мені боятися! — сказала й на млі ока сиділа вже на коні.

Розгавкалися собаки, як король Данило з дружиною підїздив у село.

Із хат повибігали жінки й діти:

— Військо, військо! Наше військо йде!

Хтось зачув, що дворецький звернувся до короля Данила й почув, що цей назвав його королем. І в мить пішла вістка між людьми:

— Це король, наш король Данило!

А дворецький питає в Маруньки:

— Буде де в твоїх господарів переночувати королеві й королевичеві?

— А вжеж! — каже йому Марунька. — Мій господар перший богач у селі! Світлиця простора! Вона тільки для гостей. Буде де ночувати вам усім. Для дружинників є чимала шопа з сіном!

— От і гарно! Всі заночуємо в вас.

Хата Маруньчиних господарів була на другому кінці оселі.

Люди говорили між собою:

— До Милобожича, до Якима їдуть!

Милобожич із жінкою спершу злякалися, як побачили ратних людей у себе на подвір'ю, та як почули що це сам король Данило, не знали на радощах, що їм діяти, як витати достойного гостя.

На другий день раненько каже король Данило до дворецького та до сина:

— А всядьмо на коні та переїдемося, може що вполнюємо та оглянемо околицю!

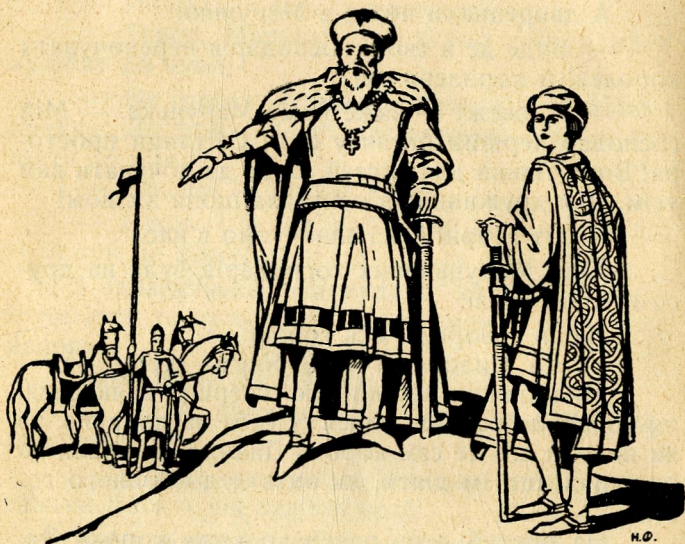
Виїхали в трійку. Обїхали довкола гори.

Каже король Данило:

— Ось тут на цій горі побудую оборонний замок і город збудую кругом нього. А на пам'ятку твого геройства, сину, в цьому поході — город буде зватися: Львів!

Королевич Лев аж сів увесь із радощів і поцілував батька в руку таї каже:

— Дякую вам, батечку, дякую! Буде цей город мені найдорожчий з усіх!

Доїздили вже до обійстя Молибожичів. На воротях стояв отрок Андрій та весело розмовляв із Марунькою.

— А першим, що побудується в городі Львові, буде Андрій Детькович із жінкою Марунею! — сказав зі сміхом дворецький Андрій!...

Другого дня ранком рушив король Данило з сином та з дружиною в Галич.

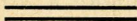
* * *

Ще таки цього літа приїхали з Галича мулярі мурувати церкву, а гуцульські теслі ставити

княжий терем із тисини та кедрини, що привезли із Княждвора.

А з поселян перший справді таки будувався в городі Льва Андрій Детькович, що в недалекому Звенигороді звінчався з Марунькою.

На пам'ять пастушки Маруньки й досі долина, що тягнеться здовж гостинця від Винник до Підбerezець, де вона пасла колись товар, зовється „долиною Маруньки“.

ГОЛОВНИЦЯ

Рано, дуже раненько зірвався Юра, дванадцятилітній син удовиці Купчачки. Ще мабуть усі діти містечка Солотвини спали твердим сном, як він був уже на ногах. Скоренько зібрався, умився, помолився та забрався до горячого сніданку, що його мати, яка скорше ще від нього встала, приготувала й поставила на столі.

Скоро впорався зі сніданком, спішився, бо дорога не близька тай не легка. Він-жеж має йти в полонину, де його старший брат Степан сокотить солотвинської маржини та овець. Далека й не легка це дорога гірськими доріжками й стежинами, крізь густі верховинські ліси, можна й із „вуйком“ зустрінутися — та він іде радо. Там так весело, так якимсь свobodно в верховині, а так гарно тепер літом. Тай зрештою мусить йти. Степан уже кількома наворотами переказував, що харчі йому вийшли тай у хаті вже весь скором вийшов, треба буде відтам, із полонини, принести й бриндзі й сира.

За хвилю Юра вже був готов у дорогу. Підперезався широким чересом, узяв дзьобеньку та перекинув через молоді та дужі плечі бесаги, що ще від учера ждали готові.

— А сокотися, синку, — говорила мати журливо, подаючи синові нову кресаню.

— Не журіться, мамо, я-ж не дитина, дам собі раду, хочби й із вуйком, — сказав син, а чорні його як вуглі очі запалали палким огнем. — Зрештою для всякої безпеки візьму дедів кріс. Може ще щось і вполюю, — додав, беручи кріс і порошницю, а на його здоровому, смаглявому личку заграла усмішка.

— Сокотися, синку, сокотися, тай не барися довго в полонині, бо я буду дуже неспокійна, — говорила мати.

— Не трівайтеся мамо, вернуся здоров, — сказав Юра й узяв у руки писаний топірець, роботи покійного „дедя“ й додав:

— Оставляйте здорові, мамо!

— Іди здоров та вертайся ціло — сказала мати й перехрестила його на дорогу. Вийшли обое з хати.

А на дворі яснів, пишався вже ранок у повній красі. Весело радісно всміхалося ясне сонячко до буйної зелені, до квіток пахучих, ріжнobarвих; весело, радісно всміхалося й будило все з солодкого, любого сну до життя, до праці, до діла! Заметушилися й люди по хатах Солотвини, діти протирали заспані ще оченята, зганяли сон із них і вибігали на вулицю.

Юра пустився жвавою ходою здовж головної вулиці попри стареньку деревляну церкву й приходство. Мати його стояла й стежила зором

за сином, аж поки він на скруті за приходством не зник їй із очей.

Хлопчина й не стямився, як опинився за містом серед поля.

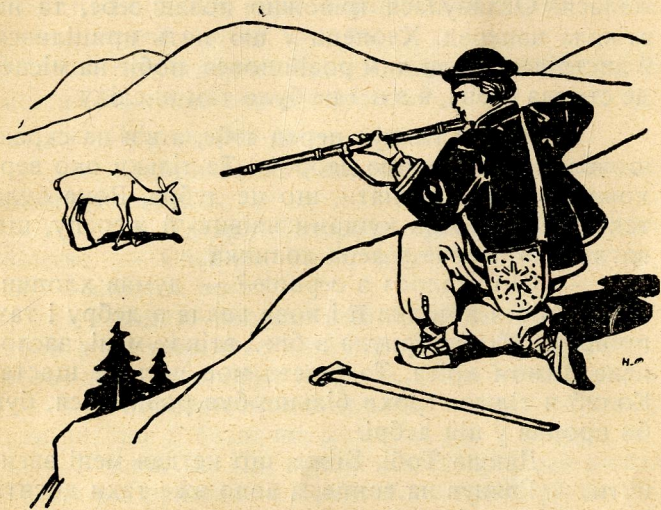
Із недалекого ліса нісся гамірний, голосний спів птиць, а пильні бжівки й пестрі метелики ввихалися по різнобарвих цвітах. Легенький вітрець заводив розмову з буйним кріслатим вівсом, а сонце, що все що-раз висше піднімалося на східному небозводі, сипало й сипало що-раз більше ясним, тепленьким проміннячком. А воно, те проміння, цілувало пишні цвіти неначе впоювалося їх пахощами й усіми красками веселки гралося в діамантиках роси, що блищала на траві й листочках цвітів.

Боже, як гарно, як чудово, як любо на світі!

Хлопчина віддихав повними грудьми, вдихав у себе вільне верховинське повітря та легкою, як у серни ходюю пустився доріжкою, що вела попри густий ліс усе в гору та в гору. Перед ним маячили верхи гір ще в сизій мряці. Він знав їх, знав назви всіх сих верхів. Ось Клива, ось Попада, а там Сивуля, а з ними інші й ще інші.

— Гей, нема мабуть ніде кращої країни, як наша Верховина! Тут так весело, так свобідно! Правду говорив покійний дедьо, що тільки в горах життя. Дедю, дорогий дедю, святу правду ти говорив! Ніде не може бути так гарно, так легко, так свобідно, як у нашій Верховині. Я деінде не хотівби й не мігби жити.

Ось такі думки снувалися в голові хлопчи-

ни, як він виходив уже висше й висше верховинськими стежками.

Сонце вже піднялося досить високо й почало по трохи припікати, як він минув ліс і почав спинатися стрімкою стежкою. Нараз вискочила з кущів ялівцю серна й пігнула поперед хлопця.

Хлопчина аж затрясся, в одній хвилі збудився в ньому стрілець. Він зняв кріса й ще скоршою ходою пустився слідом за ланею. Та вона небаром скрутила в бік і завернула назад. Запалений хлопець забув про свою дорогу, забув про все, серна захопила всю його уяву, всі його думки. Він гнався й гнався за нею. Аж нараз серна здер-

жалася! Оглянулася трівожно позад себе, та не втікала наперед. Хлопець у цю мить прицілився й вистрілив. Коли дим розійшовся, побіг на місце, де стояла серна, а з неї не було там ні сліду.

Хлопчина глянув перед себе, а він на скраю щовба, над глибокою деброю! Та тільки око верховинця могло пізнати, що це дебра. Вона була так густо заросла кущами ялівцю й жерепу, що виглядала неначе зелена долина.

— Що сталося з серною? — думав хлопчина. — Або я поцілив її і вона впала в дебру і там пропала, або завернула в бік і втікла мені, заслонена димом кріса. Та щастє моє, велике щастє! Колиб я тільки трохи більше був розігнався, був би пропав у цій дебрі.

— Дякую Тобі, Боже, що не дав мені загинути. — Глянув на сонце, а воно вже таки досить високо було піднялося.

— Гей, та я загнався за серною тай зівсім забув про свою дорогу. Треба мені спішитися, бо я добре збочив із дороги! — І пустився вертати.

Вже був близько доріжки, що вела в полонину, куди й йому треба було йти, як іздалека побачив гурму людей. Були ще чоловіки, жінки й діти. Всі йшли пішки та спішили, трохи не бігли. Чоловіки провадили за поводи коні, сильно обвантажені бесагами. Так і видно було, що ті люди тікають перед погонею. Лиця спітніли й жах і непевність малювалися на них.

Юра пристанув і пильно приглядався, що то за люди булиб.

Коли перші ряди порівнялися з ним, один із цих людей спитав хлопця:

— Гей, хлопче! Скажи, кудиб нам іти, щоб можна скритися перед ворогом?

— Яким ворогом? — спитав Юра.

— Татари гонять за нами, — відповів цей самий чоловік.

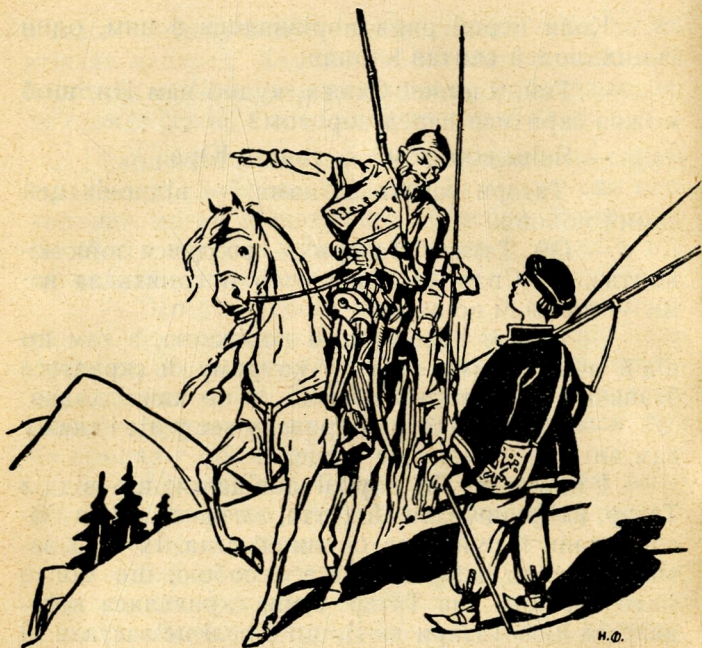
— Ой, Татари! Татари! — роздався зойк жіноцтва. — Спалили наше село й гонять за нами — плакали вони.

— Підете далше цею доріжкою, а там по лівій руці матимете ліс у котрому й скриєтесь безпечно, — говорив хлопець, а по хвилі додав:

— Або стрівайте, я проведу вас у ліс і вкажу вам вигідне й безпечне місце.

І повів їх. По дорозі довідався, що відділ Татар, які руйнували Покуття, загнався аж за Богородчани й руйнував околичні села. Їх село завчасу втекло, забравши все з собою, що могло мати вартість для Татар. Вони скривалися в не-далекім лісі. Татари люті, що в селі не застали ні людей ні нічого, що можнаб було забрати, спалили село та стали шукати за людьми. І якось попали на слід. Мабуть дими з розкладених огнів зрадили їм криівку. Щастя, що селяни завчасу спостереглися й утекли. Та Татари не дали за вигране й гонять за ними. Хлопець запровадив утікачів у безпечне місце й пустився знову в дорогу. Та тільки вийшов із ліса, побачив знову гурму людей на конях.

— Це Татари, — промайнуло йому в голові.

— Що мені робити? Втечу в ліс, так можу сам зрадити криївку втікачів. Що робити? — думав він і не міг рішитися. Зрештою тікати вже було за пізно. Татари напевно вже побачили його.

— Треба остати, рішився. Чей якось викручуся.

Тимчасом відділ Татар підїхав уже близько. І один із передових їздців звернувся до хлопця сливе чистою українською мовою:

— Гей, хлопче! Ходи сюди!

Юра неначе завагався.

— Не бійся, ми тобі нічого лихого не вдіємо. Скажи нам тільки, куди подалися ті люди, що бігли поперед нас? — питав він і пильно глядів хлопчині в очі.

Та хлопець видержав його погляд. У його молоденькій головці снувалася вже нова думка:

— А що як би я завів їх так, щоб вони вже не вернули...

— Вони втекли туди, — сказав він і показав рукою на солотвинський ліс. Татарин не вірив:

— Ей, ти неправду говориш?

— Я вас сам поведу, тільки мені нічого злого не робить, — сказав хлопець із уданою тривогою. Однак палкий жар в очах хлопчини сказав би був Татаринowi що іншого, та він не заглядав уже в очі хлопчині.

— Ні, ні! Ми ще тебе винагородимо, — успокоював Татарин його й додав:

— Добре веди! Та дай сюди отсе, тобі сього не треба, — сказав вказуючи на кріс.

Хлопець віддав кріс і пішов попереду побіч коня того їздця, що говорив із ним.

Водив їх довго лісом аж укінці Татари стали нетерпеливитися.

А Татарин, що побіч нього ішов Юра, спитав грізно:

— Гей хлопче, куди ти нас водиш? Чи не хочеш ти нас обманути? Вважай за таке жде тебе страшна кара!

— Ні, ні! — відповів швидко хлопець, — зараз вийдемо з ліса на дорогу. Я веду вас найкоротшою дорогою. Так говорив хлопчина, а в душі думав:

— Ненечко моя рідна, прости мені, що я не додержу обіцянки й не верну до тебе. Однак колиб я цього не зробив, люті Татари спалять нашу хату, спалять усю Солотвину й більше сіл, а людей одних вибють, а других заберуть у полон. Краще нехай я один згину, ніж має ворог нищити Рідну Землю! Прощайте, нене моя рідна, прощай, братчику Степане, прощайте на віки!

Вийшли з ліса й опинилися над деброю, що над нею сьогодні Юра стріляв до серни.

— Ось, ось вони там, — сказав хлопець і вказав рукою ген по той бік дебри. Татарин приложив руку до очей і глядів у даль. Тамтуди справді тікали якісь люди. Мабуть люди з інших сіл, почувши тривожну вістку про появу Татар, тікали в ліси.

— Скоріше, скоріше, — крикнув хлопець, — скоріше, щоб дігнати їх, — і з усеї сили потягнув татаринowego коня за поводи та скочив із ним у дебру. А за ним поскакали туди й усі коні.

Ні один Татарин не остався в живих. Усі опинилися на дні дебри. Покрили своїми тілами тіло хлопчини-героя, що пожертвував молодим життям, щоб виратувати Рідний Край від руїни, а рідних людей від смерти та від неволі. А заходяче сонце попрощало їх поцілуем останніх промінів своїх.

Давно це діялося, давно це минуло! Та вдячна пам'ять про хлопчину-героя живе й досі в тямці нащадків. Ще й досі знаходять люди на дні дебри людські й кінські черепи. Ті черепи нагадують їм і досі про велике діло Любови, про геройську саможертву малого хлопчини. Густі кущі й буйна трава співають йому враз із вітром похвальну пісню, а пестрі пахучі квіти квітчають рік-річно його незвичайну могилу-дебру.

Лежить вона, ця дебра, недалеко містечка Солотвини, а люди прозвали її „Головницею“, тому, що там багато черепів із людських голов.

КОВАЛЕНКО ЮРЧИК

Хата коваля Петра стояла поза мурами Львова на Підзамчу. Коло хати була кузня. За хатою сад і город.

Старий коваль Петро мав тільки одного сина, який по смерті жінки пішов на Січ і згинув у поході на Татар. Остався Петрови й його жінці внучок Юрчик. Йому тепер уже семий рік. Цікавий хлопчина Юрчик.

Дід Петро в молодих літах теж козакував. Брав участь у походах на Татар і Турків. Ще з Лободою та Наливайком ходив на Турка. Пристав тоді, як Наливайко переходив попри Львів на Самбір за Карпати на поміч німецькому цісареві Рудольфови II.

Та з цього походу вернув Петро без одної ноги. Годі вже було й думати про козакування. Він оженився у Львові та став ковалем. Коваль був з нього добрий, то й заробітки були гарні. А як виріс син Андрій, прибули одні руки більше то жилося таки гарно. І невістка слухняна та господарна вдалася. Ой, не те тепер! Старий дід не здужає вже робити, а внучок маленький ще. Нераз зазирають злидні в хату.

Та дідусь Петро не нарікає. Тішиться, що внучок цікавий та розумненький такий вдався.

Як гарно на дворі, то в хаті його не вдержить ніщо. Бігає по городі, по саді, а то й у недалекий ліс забігає, бабуні суниць, малин чи грибів принесе. А то відістанеться на гору князя Льва й відтам околицю всю розглядає. А знає він чому гора називається горою князя Льва, знає хто то був князь Лев. Про все це випитав у дідуся. Знає він від дідуся й про козаків, про кошових: Байду-Вишневецького, Богданка Ружинського, про Наливайка, Лободу й про теперішнього гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, що родом таки з галицької землі, зпід Самбора.

Юрчик цікавий хлопчик!

Одного дня зайшов до діда в кузню старший братчик Ставропигійського Брацтва Василь Бунівський. Щось там треба було зробити в братському домі, при Руській вулиці. Він оповідав:

— Буде похід на Туреччину. В середу приїхав тут королевич Володислав. Заїхав до камениці латинського архієпископа*).

— Коби тільки не скінчилося другою Цецо-рою! — завважив дід Петро.

— Тепер уже не саме польське військо йде. Король закликає на поміч і запоріжського гетьмана Сагайдачного з козаками! — сказав на те Бунівський.

— Змудрів по нещастю! — завважив знову дід Петро.

*) Камениця латинського архієпископа — це тепер камениця в Ринку під ч. 9, в сусідстві камениці „Проміти“.

А Бунівський оповідав даліше:

— Завтра сподіються приїзду до Львова гетьмана Сагайдачного з кількадесять тисячами запоріжців.

— Як буде Сагайдачний із запоріжцями, то виграють війну! — каже дід Петро.

А маленький Юрчик слухає пильно всього та вкінці не видержав і каже:

— Дідусю, я хочу бачити нашого гетьмана. Поведи мене туди, куди буде він переїздити.

Дідусь усміхнувся й відповів:

— Добре, Юрчику, поведу тебе завтра!

На це Бунівський:

— Прийдіть з Юрчиком до Волоської церкви. Гетьман напевно буде на Службі Божій.

Боже, який втішний був Юрчик! Заразісінько побіг до бабуні похвалитися.

— Бабуню, я завтра побачу гетьмана Сагайдачного! Піду з дідусем до Волоської церкви!

Засміялася бабуня:

— А в чім підеш, Юрчику! Тиж, крім сорочки, не маєш нічого.

У Юрчика справді крім сорочки не було іншої одежі. Досі він тим не журився:

— А справді — в чім я піду?

І як дідусь прийшов із кузні в хату, він дідусеві:

— А в що я завтра вдягнуся, як підемо побачити нашого гетьмана?

Зажурився й дідусь:

— Справді клопіт! Так у сорочині годі. То

вже вибачай, Юрчику, не побачиш тепер гетьмана! Може колись пізніше.

А Юрчик у плач:

— Я мушу, я му... му... шу... бачити гетьмана!

Задумався дідусь, жаль йому внука. І по хвилі сказав:

— Стривай, щось порадимо!

І пішов до комори.

Виніс відтам козацькі чоботи, червоні штани козацькі, жупан та шапку з зеленим дном і з кутасом.

— Приберемо тебе на козака! — каже дідусь і сміється.

А в малого Юрчика очі аж горять із радощів: він буде козак.

Вложив дід на внука насамперед штани. Пішли Юрчикови аж під пахи. Дід прикріпив їх до рамен мотузками, держаться. На це наложив зелений жупан. Хоч який був короткий, а сягнув Юрчикови низче колін. Потім наложив шапку. Впала Юрчикови аж на очі. Та дідусь якось порадив. Підложив щось у шапку, що вона держалася над очима. А потім підперезав жупан й він так підсунувся повище колін.

Юрчик стояв гордо й оглядав сам себе з усіх боків. А по хвилі каже:

— Дідусю, а шабля ще! Козак без шаблі не козак!

— Твоя правда, — відповів дідусь, — козак без шаблі не козак!

І пішов знов у комору та за хвилю виніс відтам і криву шаблюку. Почепив її внукови до пояса.

— Козак, справжній козак! — похвалив дід.

— Козак! — сказала бабуня втішно.

На другий день уже раненько зібрався Юрчик і шаблюку припоясав. Пішли. Дід навчав по дорозі:

— Піддержуй шаблю по середині. Ще ти не доріс до неї.

— Ждатимемо біля фірти—говорив дідусь.— Ледви чи пустилиб нас у місто, як побачилиб тебе

в козацькому одязі та ще й при шаблі! — засміявся дідусь.

Важко було йти Юрчикови, бо й чоботи за великі й штани за широкі й шабля важка. Та він ішов рівно й жваво.

Прийшли під фірту в мурі, що вела на Руську вулицю. Пізнав між людьми обох старших братів Ставропигійського Брацтва: Гриця Романовича й Василя Бунівського. Був і ставропигійський священик.

— На час ще ми прийшли — каже дідусь, — ще дожидаються гетьмана.

Станули оба з дідусем і собі до гурту. Аж тут хтось закликав:

— Ідуть уже, ідуть!

І справді від башти на валах показалася на-самперед курява, а за нею кількох їздців. Попереду їхало двох їздців.

— Цей правобіч із довгою бородою це гетьман Сагайдачний! — пояснив дідусь Юрчикови.

Юрчик не відривав очий від гетьмана. Як гетьман наблизився, всі враз закликали:

— Слава, слава!

А Юрчик і собі тоненьким голоском:

— Слава, слава!

Гетьман зняв шапку з голови й кланявся всім:

— Витайте, дорогі! — казав.

Нараз зір його спинився на Юрчикови.

— А що це за козарлюга такий? — спитав гетьман Сагайдачний із приязною усмішкою.

Тут виступив дід Петро:

— Це мій унук, ясновельможний пане гетьмане! Сирітка без батька й матері!

— Гарний хлопчик! — сказав гетьман і звертаючись до Юрчика спитав: — А як тобі на ймення, великий козаче?

— Юрчик! — відповів хлопчина сміливо.

— А ходиш ти вже до школи?

— Ні! — відповів дід за внука. — Нема відки, ясновельможний пане гетьмане!

Тут звернувся гетьман до старших братчиків Ставропигії:

— Прийміть хлопця в вашу школу, я за нього платитиму! І знов до Юрчика:

— А чим би ти хотів бути, козаچه — священиком, учителем, чи на Січі слави добувати?

А Юрчик поважно:

— На Січ то я піду, а потім як вернуся, то буду ковалем, як мій дідусь і покійний батечко. Буду для запоріжців зброю кувати, щоб мали чим воювати.

— Славно, козаچه — закликав грімко гетьман — славно! Всякий стан потрібний! І більше варта добрий коваль, що працює для свого народу, як високий родом і високовчений, що байдужий до свого народу. Бувай здоров хлопче й рости на потребу Україні! — сказав гетьман і всі рушили далше в фірту до Львова.

Дідусь із Юрчиком подався назад до дому.

*

Юрчик учився в братській школі у Львові. Опісля був кілька літ на Січі, а потім, як дідусь Петро помер, став ковалем у Львові.

І справді кував зброю й виливав кулі козацтву. Було це тоді, як гетьман Богдан Хмельницький ішов на Львів. Та якийсь зрадник доніс про це львівському магістратови і Юрка Ковалю покарали смертю. Погиб за свій нарід.

К І Н Е Ц Ь.

ЗМІСТ:

Вступ	3
1. Ведмеже Вушко	7
2. Сім княжичів-Святославичів	16
3. Парашка	29
4. Пастушка Марунька	38
5. Головниця	46
7. Коваленко Юрчик	56

100.	КАЗКИ БРАТІВ ГРИММІВ — збірка	—
101.	Марія Козорів-Бариякова: Свято Матери	60
102.	Ганс Хр. Андерзен: Свинопас - князенко	75
103.	Дж. Свіфт: Гулівер у Ліліпутів	1.20
104.	Дж. Свіфт: Гулівер у Велетнів	1.20
105.	КОРЕАНСЬКІ КАЗКИ — збірка	50
106.	Редіард Кіплінг: Слонятко	20
107.	Юра Шкрумеляк: Історія про малого Мука	75
108.	Ганс Хр. Андерзен: КАЗКИ	—
109.	„НА ШЕВЧЕНКОВІ РОКОВИНИ“ — збірка	—
110.	Антін Лотоцький: Відкриття Канади	40
111.	Редіард Кіплінг: Ріккі-тіккі-таві	40
112.	Іванна Брліч-Мажураніч: Стриборів ліс	25
113.	Михайло Таранько: „МАЛИЙ ДЕКЛЯМАТОР“	—
114.	Езоп: БАЙКИ	—
115.	Ганс Хр. Андерзен: Ялинка	75
116.	Дарія Гриневич-Витанович: Приятелі хлібороба	30
117.	Богдан Заклинський: Емігрант	20
118.	Анатоль Курдидик: Маленькі борці	1.20
119.	„ПРИГОДИ МОРЕПЛАВЦЯ СІНДБАДА“	—
120.	Микола Погідний: Нечисті скарби	50
121.	Ганс Хр. Андерзен: Дикі лебеді	30
122.	Т. Дончак: Казка про дивного змія	50
123.	Микола Погідний: Казка про гордого боярина	50
124.	МОТОВЯЗНИК ГАСАН — з „Казок 1001 ночі“	40
125.	Святослав Лакуста: Зачарований цвітник	30
126.	Мирослав Ріпецький: Країна фйордів	80
127.	Іванна Блажкевич: В Мамин День	80
128.	Ю. Ігорків: Сердечний Віночок	1.50
129.	Антін Лотоцький: В ніч св. Миколая	80
130.	Дж. Свіфт: Гулівер у Лапутів	1.30
131.	Дж. Свіфт: Гулівер у Гиржунів	1.30
132.	Я. Вільшенко: Івась і Гануся	1.00
133.	В. Жуковецька: Оповідання для найменших	80
134.	А. Теодорів-Давидів: Байки і казки	60
135.	Олесь Чмелик: Віршована Азбука	50
136.	Микола Гоголь: Загублена грамота	40
137.	Антін Чехов: Каштанка	90
138.	Лев Лотоцький: Сила молитви	40
139.	Елінора Гойт Бренерт: Маленька вдова	30
140.	Михайло Таранько: „ДИТЯЧІ ЗАБАВИ“	—
141.	Ганс Хр. Андерзен: Чародій-Піскосій	30
142.	Л. Селянський: Про телеграфи і телефони	1.00
143.	Франц Коковський: В ніч під св. Миколая	20
144.	Олена Цегельська: Оповідання	—
145.	Олег Підгірський: Серед цвітучого чаю	35
146.	Антін Лотоцький: ІСТОРИЧНІ ОПОВІДАННЯ	60

1 руб 89 коп (1986)

3652

„СВІТ ДИТИНИ“

ілюстрований журнал для дітей.

Виходить від 1919 року під редакцією
Михайла Таранька.

На зміст кожного числа складаються:
байки, казки, оповідання, сміховинки,
забави, іграшки, пісні та різноманітні
загадки.

Велика скількість образків.

Заряди Шкіл, Виділи Читалень і Кооператив
в цілім краю нехай безумовно передплачують цей
дитячий орган, щоби в той спосіб допомогти Ви-
давництву до побільшення об'єму і змісту цього
журналика та до його загального поширення. Ради
шк. місцеві повинні обов'язково передплачувати
„СВІТ ДИТИНИ“ для шкіл по всіх наших селах.

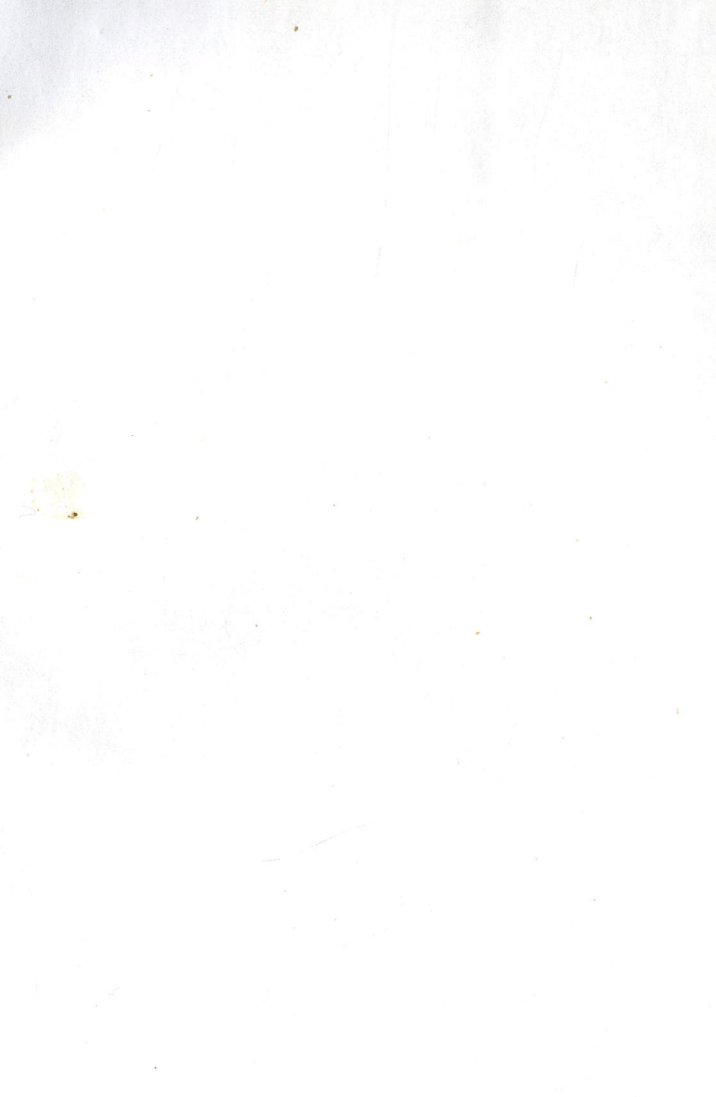
Умови передплати:

На цілий рік у краю	5 зол.
Для Чехо-Словаччини	20 К.ч.
Для Румунії	100 леїв.
Для Америки й Канади	1 дол.

Поодиноке число коштує 50 сот.

Замовлення слати на адресу:

Видавництво „СВІТ ДИТИНИ“
Львів, ул. Зіморовича ч. 3.

35-1350

РЛ 3652у

А, Лотоцьний

ІСТОРИЧНІ
ОПОВІДАННЯ